

Bijlage 2 - Voorbereiding MCCb 9 maart 2020

Aandachtpunten EZK

VNO-NCW

- VNO-NCW heeft aangekondigd een zware lobby op te gaan zetten.
- Buitenhof: Nout Wellink vergeleek de Corona crisis met de diepe financiële crisis van 2008 en de daaropvolgende jaren.
- Reactie Rob Jetten (D66) dat Kabinet aan de slag moet met het investeringsfonds
- Signalen VNO-NCW:
 - geeft aan platgebeld te worden, direct nadat adviezen voor Noord Brabant werden afgegeven.
 - is benieuwd naar economische maatregelen van andere lidstaten.
 - zou graag lijst met contactpersonen van alle betrokken departementen ontvangen.

Signalen FME

- Protocol voor bedrijven en FAQ's is zeer veel gedownload.
- FAQ's worden voortdurend aangevuld.
- Vooral arbeidsrechtelijke vragen (moet ik loon doorbetalen als ..., kan ik mijn chauffeurs zomaar naar alle klanten sturen of door Italië laten rijden, medewerkers wel of niet naar congres, ...).
- Bedrijven worden in dat opzicht krampachtiger. En onzeker over hoe de situatie zich gaat ontwikkelen.
- FME kent nog geen noodkreten van ondernemers en de impact lijkt vooralsnog beperkt. Maar dat kan nog komen, zo geven bedrijven aan.
-

Overzicht van economische gevolgen

Kernpunten

- Het coronavirus gaat negatieve economische gevolgen hebben voor de Nederlandse economie en de wereldeconomie. De ramingen over de grootte van deze effecten zijn echter onzeker, omdat deze afhangen van de duur en verspreiding van het virus.
- Het CPB verwacht bij milde duur en verspreiding van het virus geen negatieve effecten voor de Nederlandse economie. Deze verwachting lijkt echter gedateerd. Rabobank publiceerde vandaag een verwachting waarin wordt uitgegaan van een halvering van de Nederlandse groei in 2020 (van 1,4 naar 0,7 procent) bij beperkte verspreiding. In het geval van een coronapandemie gaat Rabobank zelfs uit van negatieve Nederlandse groei van -0,2 procent in 2020. Ten opzichte van andere ramingen is de Rabobank pessimistisch.
- Ook de voorspellingen voor de wereldeconomie verschillen en zijn afhankelijk van scenario's. Het meest negatieve scenario tot nu toe komt van de Rabobank, met wereldwijd 1,3 procentpunt minder economische groei in 2020 door het coronavirus en 2,2 procentpunt minder groei in het geval van een coronapandemie.
- De economische gevolgen zijn sterk afhankelijk van de effectiviteit van beheersmaatregelen, waardoor minder negatieve vertrouwenseffecten optreden. Daarnaast kan de economische schade worden beperkt door geschikte maatregelen te nemen die de juiste knelpunten aanpakken. In het geval van vraaguitval in specifieke sectoren geldt dat bijvoorbeeld voor de werktijdverkorting.

Toelichting

Mogelijke effecten van het coronavirus op de Nederlandse economie

- *Impact is onzeker.* De impact van het coronavirus op de economie is zeer onzeker en laat zich moeilijk voorspellen. De raming van het CPB in het concept Centraal Economisch Plan gaat uit van beperkte effecten van het coronavirus. Een langere duur en/of wijdere verspreiding van het virus beïnvloedt de economische groei op de langere termijn negatief.
- *CPB raamde meest negatieve effect op Nederlands bbp op 0,5 procentpunt lager in 2020 (van 1,4 naar 0,9 procent).* Het CPB heeft een scenario gesimuleerd waarbij het virus zich verspreidt

over Azië en Europa en de epidemie pas in het derde kwartaal van 2020 uitdooft (zie tabel 1). In dit scenario daalt de relevante wereldhandel in de ramingsperiode met 1,7 procentpunt. Door minder uitvoer, investeringen en consumptie komt het Nederlands bbp lager uit.

- *CPB-scenario kan een onderschatting zijn voor NL.* Verondersteld wordt dat de particuliere consumptie, investeringen en handel (inclusief toerisme) een negatieve schok krijgen, waardoor de bbp-groei van China en Europa halveert. Verder is uitgegaan van negatieve effecten als een beurscorrectie van 15 procent en een dalende olieprijs met 15 dollar per vat. Verondersteld werd echter dat Nederland niet geraakt wordt door het virus, terwijl dit wel het geval is. Hierdoor is er sprake van een onderschatting van het effect.
- *Rabobank schat de negatieve gevolgen groter in.* Rabobank publiceerde vandaag (9 maart) de verwachting dat de Nederlandse groei halveert in 2020 (van 1,4 naar 0,7 procent) in het geval van beperkte verspreiding. In het geval van een coronapandemie kan de Nederlandse groei negatief uitvallen in 2020, namelijk -0,2 procent.
- VNO-NCW gaf op 1 maart aan dat Nederland blij mag zijn met groeicijfers tussen de 0 en 0,5 procent. ABN Amro gaat vooralsnog uit van 0,9 procent groei in Nederland voor 2020.

Tabel 1. CPB-effecten (per jaar; mutaties in procentpunten) van een wijdere verspreiding van het coronavirus

	2020	2021
Relevante wereldhandel, volume	-1,4	-0,3
Uitvoer goederen en diensten, volume	-1,1	-0,3
Consumptie huishoudens, volume	-0,4	-0,2
Bruto binnenlands product, volume	-0,5	-0,3
Werkgelegenheid (gewerkte uren)	-0,2	-0,4

Effecten op de wereldeconomie

- Maatregelen om het virus in te dammen, zoals het afsluiten van steden, en het sluiten van scholen en bedrijven, dragen bij aan minder economische activiteit.
- De **Rabobank** raamt dat er **wereldwijd 1,3 procentpunt minder economische groei** zal plaatsvinden in 2020 door het coronavirus t.o.v. de raming zonder virus. De Rabobank raamt daar bovenop dat er wereldwijd 2,2 procentpunt minder economische groei zal plaatsvinden in 2020 in het geval van een coronapandemie.
- De **OESO** raamt dat er **wereldwijd 0,5 procentpunt minder economische groei** zal plaatsvinden in 2020 door het virus t.o.v. de raming in november 2019. Dit cijfer geldt bij een piek van het virus in China in het eerste kwartaal van 2020 en milde en beperkte verspreiding. De globale jaarlijkse bbp-groei neemt dus af tot 2,4 procent in 2020, met mogelijk zelfs negatieve groei in het eerste kwartaal van 2020. Als de economie snel herstelt van het virus, wat in het verleden bij andere virusuitbraken vaak is voorgekomen, dan herstelt ook de globale bbp-groei tot 3,3 procent in 2021. **Als het virus langer duurt en zich verder verspreidt, kan de globale groei volgens de OESO afnemen tot 1,5 procent in 2020.**
- **IMF** voorspelde 22 februari dat het virus **0,1 procentpunt van de mondiale groei** kan schaven.
- Sinds de voorspellingen van S&P en het IMF is het virus echter verder verspreid, waardoor de ramingen negatiever kunnen uitvallen. Moody's stelde 28 februari dat een coronapandemie zal leiden tot een wereldwijde recessie in de eerste helft van dit jaar.

Situatie in Italië en China

- **Italië.** De Italiaanse regering heeft quarantaine en reisrestricties ingevoerd voor een deel van het land waar het economische zwaartepunt ligt. 10.2.a.

- *China.* De Chinese uitvoer is in de eerste twee maanden van 2020 met 17,2% gedaald in USD t.o.v. dezelfde periode in 2019. Naast de gegevens in tabel 2, daalde de inkoopmanagersindex (PMI), een belangrijke graadmeter voor de industrie in China, in februari naar 35,7 punten, tegenover 50 in januari (<50 wijst op een krimp). De terugval van Chinese export kan tot in het tweede kwartaal van 2020 duren, ondanks dat het productieproces weer normaliseert in China. De Chinese overheid meldt dat de grotere fabrieken weer voor 85 procent in bedrijf zijn. Wat de economie verliest in de eerste maanden kan echter goedgeemaakt worden in de rest van het jaar.

Tabel 2. Geraamde wereldwijde effecten van het coronavirus (niet coronapandemie)

Bron	Publicatiedatum	Geraamd effect op wereldwijde groei in 2020 t.o.v. 2019	Aangepaste globale groeiëraming 2020	Geraamd effect op de Chinese economie in 2020 t.o.v. 2019	Aangepaste Chinese groeiëraming 2020
Rabobank	9 maart 2020	-1,3 %punt	1,6 procent	-3,3 %punt	2,4 procent
OESO	2 maart 2020	-0,5 %punt	2,4 procent	-0,8 %punt	4,9 procent
S&P	11 februari 2020	-0,3 %punt	3,0 procent	-0,7 %punt	5 procent
IMF	22 februari 2020	-0,1 %punt	3,2 procent	-0,4 %punt	5,6 procent

Voorbeelden van effecten binnen verschillende sectoren

- Containerlijnvvaart: vertragingen. De Nederlandse industrie/retail ondervindt daar hinder door.
- Luchtvaart: Air France-KLM vliegt vanwege het coronavirus voorlopig niet op China. Het bedrijf had vluchten tot en met eind maart al uit het schema gehaald. Daarnaast is luchtvracht door verminderde vluchten duurder geworden.
- Land- en tuinbouwsector: tot nu toe is de schade voor handelaren beperkt en kan een verder normaal jaar deze schade compenseren. Bij een grote uitbraak in Europa is de vrees dat de handel harde klappen krijgt. De prijzen van soja, suiker, granen en plantaardige oliën staan onder druk.
- Vlees- en zuivelsector: afname van export en logistieke problemen. Minder horeca bezoek.
- Nederlandse voedselexporteurs: het wereldwijde tekort aan koelcontainers heeft impact op het transport van medicijnen, vlees, groente en fruit. Tarieven worden hierdoor hoger.
- Toerisme: minder vakanties naar bestemmingen in Azië, maar ook naar landen zonder crisis.
- Financiële markten: tussen 24 en 28 maart beleefden aandelenbeleggers de slechtste week sinds het uitbreken van de financiële crisis in 2008. Op maandag 9 maart verloor de Amsterdamse AEX in het eerste halfuur handel 7,4 procent. De Amerikaanse beurzen volgen momenteel het Europese voorbeeld en kelderen. De handel op de Amerikaanse beurzen is nu zelfs stilgelegd omdat de S&P 500 met 7 procent daalde en automatische schokdempers zijn ingesteld. De prijs van paniek is hoog; de dalende beurskoersen hebben niet zozeer te maken met het virus zelf, maar met alle reacties die het virus teweegbrengt.

Signalen vanuit Nederlandse bedrijven

- Bouwsector: Bouwend Nederland krijgt vragen van bedrijven. De Nederlandse belangenorganisatie Bouwen met Staal vreest negatieve gevolgen, maar zegt zich niet druk te maken; tekorten aan zonnepanelen en warmtepompen leiden vooralsnog niet tot grote problemen. Daarnaast hebben inkopers veel staal uit Korea en Japan gehamsterd. Inkopers van Bouwmaat verwacht tekorten over ongeveer 6 weken bij enkele materialen. Bouwbedrijf BAM zegt geen problemen gehad te hebben met de aanvoer of bemanning van projecten. Metaalbedrijf Kiremko stuurt nog geen containers naar China omdat de extra kosten van doorvaren naar andere havens voor het bedrijf zelf zijn.
- Internetverkopers: Coolblue, Bol.com en webwinkel fonQ verhogen de voorraden en verminderen de marketing. Online retailers kennen korte tijd tussen productie en aanschaf, waardoor leveringsproblemen eerder knellen dan bij winkelketens als HEMA en Action.

- Medicijnen: 10.2.g

EZK-instrumentarium om het bedrijfsleven te steunen

In volgorde van oplopende scenario's van grootte van schade van (mkb) ondernemingen bestaat de volgende lijn:

1. Bij geringe schade: Uitsluitend voorlichting en advisering via KVK. Geen extra financiële ondersteuning. Eventuele schade valt onder eigen ondernemersrisico.
2. Bij grotere schade waarbij continuïteit van ondernemingen in bepaalde sectoren in gevaar dreigt te komen: In aanvulling op 1: Invoering van deeltijd WW (SZW). Dit is de meest effectieve maatregel om direct op uitgaven aan loonkosten te besparen en daardoor financieringsproblemen te voorkomen.
3. Bij meer omvangrijke schade in groter aantal sectoren in combinatie van bedreiging van de continuïteit van ondernemingen (aanvullend op 1 en 2): Ondersteunen van financieringsmogelijkheden op de markt. Dit door verruiming van bestaande instrumenten van EZK, in overleg met de Minister van Financiën en binnen de mogelijkheden van de staatsteunregels van Europa. Dit zullen primair BMKB garantie varianten zijn zoals die voor PFAS ontwikkeld zijn, waardoor banken aan ondernemingen in getroffen (deel)sectoren meer krediet kunnen verlenen. Eventueel een variant met extra rechtstreekse overbruggingskredieten. Binnen deze systematiek is er echter geen ruimte voor specifiek maatwerk.